

Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
MACIEJ SZPUNAR
esitatud 19. jaanuaril 2016¹

Kohtuasi C-470/14

**Entidad de Gestión de Derechos de los Productores Audiovisuales (EGEDA),
Derechos de Autor de Medios Audiovisuales (DAMA),
Visual Entidad de Gestión de Artistas Plásticos (VEGAP)
versus
Administración del Estado**

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Tribunal Supremo (Hispaania kõrgeim kohus))

Eelotsusetaotlus — Autoriõigus ja sellega kaasnevad õigused — Direktiiv 2001/29/EÜ — Artikli 5 lõike 2 punkt b — Reprodutseerimisõigus — Erandid ja piirangud — Isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimine — Õiglane hüvitis — Rahastamine riigieelarvest

Sissejuhatus

1. Inimõiguste ülddeklaratsiooni² artikkel 27 sätestab:

„1. Igaühel on õigus vabalt osa võtta ühiskonna kultuurielust, nautida kunsti ja saada osa teaduse edusammudega kaasnevatest hüvedest.

2. Igal inimesel on õigus teaduslikest töödest, kunsti- ja kirjandusteostest, mille autoriks ta on, tulenevate mittevaraliste ja varaliste huvide kaitsele.”

2. Deklaratsiooni eelnimetatud artikkel peegeldab autoriõiguse ehk kõige peamist dilemma: nimelt sobitlema vajalikku autorite, tootjate ja tõlkijate intellektuaalomandi kaitset vaba ja üldise juurdepääsuga kultuurile. Autoriõiguse suhtes teatavate piirangute ja erandite kehtestamisel üritab seadusandja just seda tasakaalu säilitada. Nende piirangute ja erandite hulka kuulub „isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erand” – või piirang –, mis on käesoleva kohtuasja keskmes³.

3. Kuigi kõnealuse erandi vajalikkuses ja põhjendatuses autoriõiguse valdkonnas ei näida minu hinnangul enam kaheldavat, kutsub selle eest tasumise või sellest vastavate õiguste omajatele tuleneva kahju hüvitamise, sealhulgas hüvitise rahastamisviisi küsimus praegu esile elavat arutelu mitmes riigis, nende seas paljudes Euroopa Liidu liikmesriikides.

1 — Algkeel: prantsuse.

2 — 10. detsembril 1948 Pariisis ÜRO peaassamblee poolt resolutsiooniga 217 A (III) vastu võetud deklaratsioon.

3 — Selle, et deklaratsiooni artikkel 27 vastab isiklikuks otstarbeks kopeerimise erandile, on osutatud: Marcinkowska, J., *Dozwolony użytek w prawie autorskim. Podstawowe zagadnienia*, Cracovie, 2004. Vt, mis puutub asjaolusse, et õigus kultuurile ja autoriõigus on seotud, ka Matczuk, J., „Prawo do kultury v. prawo autorskie – nieuchronny konflikt czy nadzieja na koncyliację?”, *Prace z prawa własności intelektualnej*, 2015, väljaanne 127, lk 36–51.

4. Isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandit, mis on sätestatud ka liidu õiguses autoriõigusi ja sellega kaasnevaid õigusi reguleerivates normides, on käsitletud mitmes Euroopa Kohtu otsuses. Kuigi käesolevat kohtuasja tuleb käsitada sellesse järjepidevasse süsteemi kuuluvana, võib see tähistada ka võimalikku pöördepunkti kõnealuse kohtupraktika evolutsioonis. Nimelt määrab see, millisele lahendusele Euroopa Kohus käesolevas asjas jõuab, kindlaks siseriiklike seadusandjate ning sellele omakorda vastavalt liidu seadusandja tegutsemisruumi liidu õigusliku raamistiku ümberkujundamisel, mis puudutab isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandi eest makstava hüvitise rahastamise viiside valikuid, mis on vähemalt Mandri-Euroopa õigussüsteemides praegu domineeriva mudeliga võrreldes alternatiivsed, nimelt elektroonikaseadmetelt sissenõutav tasu.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

5. Liidu õiguses on autoriõigus ja sellega kaasnevad õigused (mida ma edaspidi lühendamise huvides nimetan „autoriõigus”) põhiosas reguleeritud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. mai 2001. aasta direktiivi 2001/29/EÜ autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas⁴ sätetega. Direktiivi artikkel 2 ning artikli 5 lõike 2 punkt b ja lõige 5 sätestavad:

„Artikkel 2

Reprodutseerimisõigus

Liikmesriigid näevad ette, et ainuõigus lubada või keelata otsest või kaudset ajutist või alalist reprodutseerimist mis tahes viisil või vormis, osaliselt või täielikult, on:

- a) autoritel nende teoste osas;
- b) esitajatel nende esituste salvestuste osas;
- c) fonogrammitootjatel nende fonogrammide osas;
- d) filmide esmasalvestuste tootjatel nende filmide originaali ja koopiade osas;
- e) ringhäälinguorganisatsioonidel nende kaabel- või kaablita sidevahendite, sh kaabli või satelliidi kaudu edastatavate saadete salvestuste osas.

[...]

Artikkel 5

Erandid ja piirangud

[...]

2. Liikmesriigid võivad artiklis 2 sätestatud reprodutseerimisõiguse puhul näha ette erandeid ja piiranguid järgmistel juhtudel, kui kõne all on:

[...]

4 — EÜT L 167, lk 10; ELT eriväljaanne 17/01, lk 230.

b) mis tahes kandjal reproduktsioonid, mille füüsiline isik on teinud isiklikuks tarbeks ning mille kasutusemärk ei ole otseselt ega kaudselt kaubanduslik, tingimusel, et õiguste valdajad saavad õiglase hüvitise [...];

[...]

5. Lõigete 1, 2, 3 ja 4 kohaseid erandeid ja piiranguid kohaldatakse üksnes teatavatel erijuhtudel, mis ei ole vastuolus teose või muu objekti tavapärase kasutusega ning ei mõjuta põhjendamatult õiguste valdaja õiguspäraseid huve.”

Hispaania õigus

6. Hispaania õiguses reguleerib isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandit (Hispaania õiguse kohaselt on see piirang) seadus intellektuaalomandi kohta (Ley de Propiedad Intelectual) (muudetud redaktsioonis), mis on kiidetud heaks kuninga 12. aprilli 1996. aasta dekreetseadusega 1/1996, millega kiidetakse heaks intellektuaalomandi seaduse muudetud redaktsioon, mis sätestab, täpsustab ja ühtlustab selles valdkonnas kehtivaid õigusnorme (Real Decreto Legislativo 1/1996 por el que se aprueba el texto refundido de la Ley de Propiedad Intelectual, regularizando, aclarando y armonizando las disposiciones legales vigentes sobre la materia) artikli 31 lõige 2.

7. Mis puutub sellest erandist autoriõiguste omajatele tuleneva kahju hüvitamise, siis seda reguleerib intellektuaalomandi seaduse artikkel 25. Algselt rahastati kõnealust hüvitist tasu sissenõudmisega teatavalt andmekandjatelt ja seadmetelt, mis võimaldavad teha autoriõigusega kaitstud teostest koopiaid. See tasu kaotati ära 30. detsembri 2011. aasta kuninga dekreetseaduse 20/2011 kiireloomuliste meetmete kohta eelarve-, maksu- ja finantsvaldkonnas valitsemissektori eelarvepuudujäägi kõrvaldamiseks (Real Decreto-ley 20/2011 de medidas urgentes en materia presupuestaria, tributaria y financiera para la corrección del déficit público) 10. lisasättega ning asendati otse riigieelarvest rahastatava hüvitisega, mille arvutamise ja õiguste omajatele väljamaksmise meetodi pidi kindlaks määrama vastav rakendusdekreet⁵.

8. Niimoodi delegeeritud volitusi rakendati 7. detsembri 2012. aasta kuninga dekreediga 1657/2012, mis reguleerib riigieelarvest rahastatava isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise eest sissenõutava õiglase hüvitise maksmise korda (Real Decreto 1657/2012 por el que se regula el procedimiento de pago de la compensación equitativa por copia privada con cargo a los Presupuestos Generales del Estado) (edaspidi „kuninga dekreet 1657/2012”). Selle dekreeidi artikkel 3 sätestab:

„Reprodutseerimisõiguse omajatele intellektuaalomandi seaduse kodifitseeritud redaktsiooni, mis on kiidetud heaks kuninga 12. aprilli 1996. aasta dekreetseadusega 1/1996, artiklis 31 ette nähtud isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandi kehtestamisega tekitatud kahju hüvitise adekvaatne summa määratakse igaks eelarveaastaks ette nähtud eelarvevahendite piires vastavalt artiklis 4 sätestatud menetlusele kindlaks haridus-, kultuuri- ja spordiministri määrusega.

Hüvitise summa määratakse kindlaks hinnangulise kahju põhjal, mis intellektuaalomandi õiguste omajatele on tegelikult põhjustatud seeläbi, et füüsilised isikud reprodutseerivad mis tahes andmekandjale juba avaldatud teoseid, millele neil on õiguspärane juurdepääs intellektuaalomandi seaduse kodifitseeritud redaktsiooni artikli 31 sätete põhjal.

[...]”

5 — Seoses sellega, et Hispaanias on vastav tasu asendatud riigieelarvelise hüvitisega, vt eelkõige Xalabarder, R., „The abolishment of copyright levies in Spain. A consequence of Padawan?”, *Tijdschrift voor auteurs-, media- & informatierecht*, nr 6/2012, lk 259–262.

Põhikohtuasja asjaolud, menetlus ja eelotsuse küsimused

9. Entidad de Gestión de Derechos de los Productores Audiovisuales (EGEDA), Derechos de Autor de Medios Audiovisuales (DAMA) ja Visual Entidad de Gestión de Artistas Plásticos (VEGAP) on intellektuaalomandi õiguste kollektiivse esindamise ühingud. Nad esitasid 7. veebruaril 2013 Tribunal Supremole (kõrgeim kohus) kuninga dekreediga 1657/2012 peale kaebuse. Seejärel lubati astuda menetlusse ka muudel intellektuaalomandi õiguste kollektiivse esindamise ühingutel⁶.

10. Põhikohtuasja vastustajat Administración del Estado toetab Asociación Multisectorial de Empresas de la Electrónica, las Tecnologías de la Información y la Comunicación, de las Telecomunicaciones y de los contenidos Digitales (Ametic), mis on infotehnoloogia ettevõtjaid ühendav organisatsioon.

11. Põhikohtuasja kaebajad põhjendavad oma taotlusi eelkõige sellega, et kuninga dekreet 1657/2012 on kahes küsimuses vastuolus direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 2 punktiga b, nagu Euroopa Kohus on seda oma praktikas tõlgendanud. Esiteks väidavad nad sisuliselt, et selle sätte kohaselt peavad isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandi eest õiguste omajatele makstava õiglase hüvitise vähemalt lõppastmes kandma isikud, kes õiguste omajatele kuuluva reprodutseerimise ainuõiguse nimetatud erandi tõttu kahju põhjustavad, samas kui kuninga dekreetseaduse 20/2011 10. lisasättega ja kuninga dekreediga 1657/2012 kehtestatud kord näeb ette, et see tuleb kanda riigieelarvest ning seega kõigi maksumaksjate poolt. Teiseks ning alternatiivse võimalusena väidavad nad sisuliselt, et selle hüvitise õiglase olemus ei ole Hispaania õiguses tagatud, kuna kuninga dekreediga 1657/2012 artikkel 3 näeb ette, et selle rahastamiseks iga-aastaselt eraldatavatele vahenditele on eelnevalt kehtestatud piirmäär, olgugi et õiguste omajatele isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimisega tegelikult põhjustatud kahju saab tuvastada alles tagantjärele.

12. Neil asjaoludel otsustas Tribunal Supremo (kõrgeim kohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused:

- „1. Kas direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 2 punktiga b on kooskõlas isiklikuks tarbeks kopeerimise eest makstava õiglase hüvitise süsteem, mida rahastatakse riigieelarvest hinnanguliselt tegelikult tekitatud kahju alusel, ilma et sellega oleks võimalik tagada, et selle hüvitise kulud kannavad isiklikuks tarbeks tehtud koopiaste kasutajad?
2. Kui eelmisele küsimusele vastatakse jaatavalt, siis kas direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 2 punktiga b on kooskõlas see, et isiklikuks tarbeks kopeerimise eest makstava õiglase hüvitise rahastamiseks riigieelarvest eraldatud kogusumma, mis arvutatakse tegelikult põhjustatud kahju alusel, tuleb kehtestada igaks eelarveaastaks kindlaks määratud eelarvepiiride raames?”

13. Eelotsusetaotlus saabus Euroopa Kohtu kantseleisse 14. oktoobril 2014. Kirjalikud seisukohad esitasid põhikohtuasja kaebajad, põhikohtuasjas menetlusse astunud isikud⁷, Hispaania valitsus, Kreeka valitsus, Soome valitsus ja Norra valitsus⁸, ning Euroopa Komisjon. Samad menetlusosalised, välja arvatud Norra valitsus, ning ka Prantsuse valitsus olid 1. oktoobril 2015 toimunud kohtuistungil esindatud.

6 — Artistas Intérpretes, Sociedad de Gestión (AISGE), Centro Español de Derechos Reprográficos (CEDRO) ning Sociedad General de Autores y Editores (SGAE), Asociación de Gestión de Derechos Intelectuales (AGEDI) ja Entidad de Gestión, Artistas, Intérpretes o Ejecutantes, Sociedad de Gestión de España (AIE).

7 — Nii need, kes toetavad kaebajaid, kui ka need, kes toetavad vastustajat.

8 — Direktiiv 2001/29 on Norra Kuningriigile kui Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriigile siduv.

Analüüs

14. Esimese eelotsuse küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 2 punkti b tuleb tõlgendada nii, et selles nimetatud õiglast hüvitist võib rahastada riigieelarvest, ilma et seda saaks üle kanda kasutajatele, kes teevad autoriõigusega kaitstud teostest isikliku kasutamise eesmärgil reproduktsioone. See küsimus tingib mitte üksnes direktiivi 2001/29 sätete, vaid ka Euroopa Kohtu selle praktika analüüsimise, mis puudutab isikliku kasutamise eesmärgil tehtud reproduktsioonide eest hüvitamist ja selle rahastamise süsteemi. Üksnes juhul, kui vastus esimesele küsimusele on jaatav, on põhjust käsitleda teist eelotsuse küsimust. Alustan oma analüüsi lühikokkuvõttega selle kohta, mis on isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandi koht autoriõiguse süsteemis.

Isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erand kui autoriõiguse institutsioon

15. Isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erand on erinevate nimetuste all praktiliselt sama vana kui autoriõiguste õiguskaitse Mandri-Euroopas⁹. Seda erandit õigustatakse tavaliselt kahe, ühelt poolt aksioloogilise ja teiselt poolt praktilise põhjendusega. Esiteks, arvestades üldsuse huvi omada kultuurile juurdepääsu, kuulub võimalus teost isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerida selle vabalt nautimise hulka, mida autor ei saa ilma kasutaja õiguste piiramiseta keelata¹⁰. Teiseks on selle kontrollimine, kuidas kasutaja teost oma eraelu sfääris kasutab, praktikas võimatu ning isegi kui tehnoloogia praegu sellist kontrolli võimaldab, toimuks see põhiõigusega kaitstud eraellu lubamatu sekkumise hinnaga. Viimati nimetatud asjaolu tekitab kahtlusi isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandi kui sellise olemuses – kas tegemist on tõesti autori ainuõiguse erandiga või selle õiguse loomuliku piiriga, kuivõrd autoriõigus puudutab tegelikult üksnes teoste kasutamist avalikus sfääris?¹¹

16. Ka tunnustatakse üldiselt lähenemist, et teose kasutamine on isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandi raames tasuta¹². Isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erand ei olnud alguses seotud ühegi õiguste omajatele makstava tasu ega hüvitisega. Arvati, et see ei kahjusta nende materiaalseid õigusi. Olukord muutus koos laiale üldsusele kättesaadavate tehniliste vahendite ilmumisega, mis võimaldavad suures koguses ja automatiseeritult teha kaitstud teostest koopiaid. Need tehnilised vahendid, nimelt fotograafia (reprograafia), analoogseadmed ja hiljem digitaalseadmed on avaldanud mõju teoste majanduslikule kasutamisele õiguste omajate poolt. Selle muutuse tulemusel on mitu riiki kehtestanud oma õigussüsteemis isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandi eest hüvitise maksmise mehhanismi¹³. Enamik selliseid mehhanisme põhinevad salvestise andmekandjatelt ja elektroonikaseadmetelt sissenõutaval tasul.

9 — Selle erandi minu jaoks kõige lähem Poola õigusest tulenev näide, mida praegu nimetatakse „isikliku kasutamise eesmärgil lubatud kasutamise“ („dozwolony użytek prywatny“), oli juba pärast iseseisvuse taastamist 1918. aastal olemas Poola riigi erinevates osades kehtinud autoriõiguse seadustes: Austria 1895. aasta seaduses, Saksa 1901. aasta ja 1907. aasta seadustes ning Vene 1911. aasta seaduses. Seejärel oli see erand sätestatud Poola 1926. aasta autoriõiguse seaduses (artikkel 18), 1952. aasta vastavas seaduses (artikkel 22) ja 1994. aasta autoriõiguse seaduses, mis on hetkel kehtiv (artikkel 23). Vt Sokołowska, D., „Dozwolony użytek prywatny utworów – glos w dyskusji na temat zmiany paradygmatu“, *Prace z prawa własności intelektualnej*, 2013, väljaanne 121, lk 20–45.

10 — Iseenesestmõistetavalt käsitlen ma siin üksnes õiguspäraselt saadud teose õiguspärasest kasutamisest.

11 — Isiklikuks otstarbeks kopeerimise erandi tekkeloo ja teoreetiliste aspektide kohta vaata näiteks More, K., *Les dérogations au droit d'auteur – L'exception de copie privée*, Presses Universitaires de Rennes, 2009, lk 33 jj; Preussner-Zamorska, J., teoses: Barta, J. (toim.), *System prawa prywatnego. Prawo autorskie*, 2. trükk, Varsovie, 2007, lk 381 jj; Stanisławska-Kloc, S., teoses: Flisak, D. (toim.), *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz Lex*, Varsovie, 2015, lk 343 jj, ja Vivant, M., Bruguière, J.-M., *Droit d'auteur et droits voisins*, 2. trükk, Dalloz, 2013, lk 486 jj.

12 — Isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise eest makstav hüvitis kuulub tavaliselt mitte autorite ja muude õiguse omajate tunnustatud õiguste piiranguid ja erandeid käsitletavate sätete hulka, vaid neid õigusi käsitlevate sätete hulka (vt näiteks Hispaania intellektuaalomandi seaduse artiklid 25 ja 31, Prantsuse intellektuaalomandi seadustiku artiklid L.122-5 ja L.311-1 ja Poola autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste seaduse artiklid 20 ja 23). See erand ei sea hüvitise maksmist kasutaja poolt ja kättesaamist õiguste omaja poolt seega oma olemasolu tingimuseks. Vt selle kohta, Preussner-Zamorska, J., *op.cit.*, lk 414.

13 — Vt eelkõige Astier, H., „La copie privée. Deux ou trois choses que l'on sait d'elle“, *Revue internationale du droit d'auteur*, 1986, nr 128, lk 113–145; Machala, W., „Dozwolony użytek utworów w prawie europejskim i w ustawie o prawie autorskim“, *Państwo i prawo*, nr 12/2004, lk 16–33; Marcinkowska, J., *op.cit.*, lk 219 jj, ja Vivant, M., Bruguière, J.-M., *op.cit.*, lk 416.

17. Sellises juriidilises kontekstis on direktiiviga 2001/29 üritatud liikmesriikide vastavaid õigusnorme ühtlustada, kehtestades muu seas isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise fakultatiivse erandi¹⁴, mis on seotud tingimusega tagada õiguste omajatele õiglane hüvitis.

Esimese küsimuse analüüs

18. Esimene küsimus, kui tõlgendada seda põhikohtuasja kaebajate poolt eelotsusetaotluse esitanud kohtu menetluses esitatud argumentide ja Euroopa Kohtule esitatud seisukohtade valguses, toob Euroopa õiguses ette nähtud isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandi eest makstava hüvitise rahastamise seisukohalt välja suure probleemi. Nimelt küsimuse, kas nimetatud hüvitis võib – mitte üksnes direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 2 punkti b kokkuvõttes väga lakoonilist sõnastust, vaid ka selle sügavamat loogikat, nagu Euroopa Kohus on seda oma praktikas käsitlenud¹⁵ – arvestades võtta muid vorme kui tasu, mis potentsiaalselt ja lõppastmes jääb isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimist võimaldavate seadmete kasutajate kanda.

19. Põhikohtuasja kaebajad, pooled, kes astusid nende toetuseks menetlusse ning Kreeka ja Prantsuse valitsus teevad ettepaneku vastata sellele küsimusele eitavalt. Nad tuginevad peamiselt Euroopa Kohtu praktikale, millest tuleneb, et õiglase hüvitise on nimetatud erandi alusel tehtud reproduktsioonide eest lõppastmes kohustatud rahastama isikliku kasutamise eesmärgil reproduktsiooni teinud kasutaja. Selle põhimõttega on seega vastuolus riigieelarvest rahastatav hüvitamissüsteem.

20. Märgin kõigepealt, et ma ei jaga seda hinnangut kolmel põhjusel, mis on esiteks seotud direktiivi 2001/29 sätete sisuga, teiseks Euroopa Kohtu vastava valdkonna kohtupraktika analüüsiga ja kolmandaks praktiliste kaalutlustega, mis puudutavad tasusüsteemi toimimist praeguses tehnoloogilises kontekstis.

Direktiivi 2001/29 tõlgendamine

21. Nagu eespool märkisin, ei sündinud direktiiv 2001/29 õigusvaakumis. Vastupidi, autoriõiguse regulatsioonil on liikmesriikides pikk ja rikas traditsioon. Direktiiviga 2001/29 sooviti selle valdkonna norme ühtlustada. Siiski tuleb nentida, et ühtlustamises on piiratud teatavate üldiste normidega. Nimelt sisaldab direktiiv 2001/29 peale tehniliste sätete peamiselt kolme materiaalõigusnormi, mis kohustavad liikmesriike tunnustama kolme autoritele kuuluva õiguse liiki: reprodutseerimisõigus (artikkel 2), edastamisõigus ja õigus teose kättesaadavaks tegemisele (artikkel 3) ning levitamiseõigus (artikkel 4). Neile õigustele on lisatud umbes kakskümmend erandit ja piirangut (artikkel 5), mille kehtestamine peale teoste ajutise või juhusliku võrgus reprodutseerimise erandi (artikli 5 lõige 1) on vabatahtlik.

22. Isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimine kuulub justnimelt nende vabatahtlike erandite ja piirangute hulka. Selle kehtestamisele liikmesriikide poolt kehtib õiguste omajatele õiglase hüvitise ettenägemise tingimus. Direktiiv 2001/29 ei reguleeri nimetatud hüvitise vormi, arvutusviisi või rahastamist¹⁶. Seega peab liikmesriik, kui ta otsustab kehtestada oma siseriiklikus õiguses isikliku

14 — Kasutan mõistet „erand” mugavuse huvides, kuid direktiiv 2001/29 ei too selgust ettepaneku eespool punktis 15 nimetatud kahtluse küsimuses, kuna selles nimetatakse „erandeid ja piiranguid” neid eristamata.

15 — Euroopa Kohtu asjakohane praktika hõlmab eelkõige kaht aluspaneavat kohtuotsust: kohtuotsused Padawan (C-467/08, EU:C:2010:620) ja Stichting de Thuisakopie (C-462/09, EU:C:2011:397). Seda on täiendatud kohtuotsustega VG Wort jt (C-457/11–C-460/11, EU:C:2013:426); Amazon.com International Sales jt (C-521/11, EU:C:2013:515); ACI Adam jt (C-435/12, EU:C:2014:254); Copydan Båndkopi (C-463/12, EU:C:2015:144) ja viimati kohtuotsusega Hewlett-Packard Belgium, (C-572/13, EU:C:2015:750).

16 — Mida kinnitab ka Euroopa Kohus. Vt eelkõige kohtuotsus Padawan (C-467/08, EU:C:2010:620, punkt 37).

kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandi (või praktikas pigem otsustab selle säilitada), nägema ette hüvitise kahju eest, mis sellest võib õiguste omajatel tekkida. Direktiiv 2001/29 ei määra kindlaks ka hüvitist maksma kohustatud isiku, see näeb ette üksnes hüvitise saajad. Tegelikult nõutakse selles artikli 5 lõike 2 punkti b kohaselt üksnes „et õiguste [omajad] saavad [...] hüvitise”¹⁷.

23. Vastab tõele, et seadusandja on direktiivi 2001/29 põhjenduses 35 märkinud, et teatavate erandite eest makstava tasu määra arvutamisel tuleb arvesse võtta õiguste omajatele põhjustatud kahju. Mis aga puutub isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandisse, siis esineb kahju saamata jäänud tulu kujul, kuna on võimalik, et isikliku kasutamise eesmärgil tehtud reproduktsioonide arvel väheneb teose müüdud eksemplaride hulk¹⁸. Peale selle ei ole tegemist kahjuga, mida saab kindlusega nentida iga huvitatud isiku puhul. Selle kohta antakse üldine hinnang kõigi õiguste omajate võimaliku saamata jäänud tulu põhjal. Nagu komisjon oma seisukohtades õigesti rõhutas, ei ole ega saagi olla isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise ja kindlaks määratud õiguste omajatele tekitatud kahju hüvitamise vahel otsest seost.

24. Direktiivis 2001/29 ette nähtud hüvitis ei ole ka tasu, kuna põhimõtteliselt toimub teose kasutamine isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimiseks tasuta. Minu arvates kasutas seadusandja taotluslikult mitte tasu mõistet nagu direktiivi 2006/115/EÜ puhul¹⁹, vaid hüvitise mõistet.

25. Samuti vastab tõele, et direktiivi 2001/29 põhjenduse 31 sõnul on vaja tagada õiguste ja huvide tasakaal eri liiki õiguste omajate huvide vahel, samuti eri liiki õiguste omajate ning kaitstud objekti kasutajate vahel. See põhjendus selgitab esiteks põhjuseid, millest johtuvalt on liidu seadusandja asunud võimalikke liikmesriikide õiguses ette nähtud autoriõiguse erandeid ja piiranguid teataval määral ühtlustama. Direktiivi 2001/29 siseriiklikesse õiguskordadesse ülevõtmise staadiumis peavad siseriiklikud seadusandjad erinevaid asjaomaseid huve tasakaalustama. Nii on seadusandjad pädevad kindlaks määrama hüvitise summa, mis liikmesriigiti on väga erinev, selle rahastamisviisi ning selle erinevate õiguste omajate vahel jaotamise üksikasjalikud eeskirjad. Seevastu ei tuleks direktiivi 2001/29 põhjendust 31 mõista direktiivi täiendava sättena, millel on iseseisev õigusjõud.

26. Seega ei sisalda direktiiv 2001/29 õiguslikult siduvat normi, mille kohaselt eespool nimetatud tasakaal seisneb tingimata selles, et isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandi eest makstava õiglase hüvitise peavad rahastama nimetatud koopiategijad või neid teha saavad isikud. Minu arvates on pealegi ebaloogiline leida, et nimetatud direktiiv, mis ei näe ette kohustust isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandit kehtestada või jätta see kehtestamata, reguleerib asjaolu, kuidas tuleb rahastada selle erandi alusel makstavat hüvitist. Kui direktiiv 2001/29 jätab liikmesriikide otsustada üldisema ja suurema mõjuga küsimuse, kas erand kehtestada, peab ta seda enam jätma neile õiguse reguleerida vabalt – üksikasjalikumana ja tehnilisema – hüvitise rahastamisviisi küsimuse. Ainus direktiiviga 2001/29 ette nähtud tingimus on, et riik, milles kehtib isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erand, näeks õiguste omajatele ette hüvitise, ja seda direktiivi põhjenduses 31 nimetatud tasakaalu nimel.

17 — Vt kohtuotsus Stichting de Thuiskopie (C-462/09, EU:C:2011:397, punkt 23). Vt selle kohta ka Karapapa, S., „Padawan v SGAE: a right to private copy?”, *European Intellectual Property Review*, 2011, väljaanne 33, nr 4, lk 252–259.

18 — Vt selle kohta, Vivant, M., Bruguière, J.-M., *op.cit.*, lk 416.

19 — Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. detsembri 2006. aasta direktiiv rentimis- ja laenutamissoiguse ja teatavate autoriõigusega kaasnevate õiguste kohta intellektuaalomandi vallas (ELT L 376, lk 28).

Euroopa Kohtu praktika

27. Põhikohtuasja kaebajate ja nende toetuseks menetlusse astunud isikute arvates, kelle seisukohta käesolevas menetluses jagavad Kreeka ja Prantsuse valitsus, tuleneb isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandi eest makstavat õiglast hüvitist puudutavast Euroopa Kohtu praktikast, et riigieelarvest rahastatav hüvitamise süsteem on vastuolus direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 2 punktiga b, kuna see säte, nagu seda on tõlgendanud Euroopa Kohus, koos direktiivi põhjendustega nõuab, et hüvitise rahastaks ainuisikuliselt kasutaja, kes teeb või saab teha koopia.

28. Need menetlusosalised tuginevad peamiselt kohtuotsuse Padawan neile lõikudele, milles Euroopa Kohus – pärast seda, kui ta oli direktiivi 2001/29 põhjenduste 35 ja 38 alusel nentunud, et õiglase hüvitise eesmärk on hüvitada õiguste omajatele isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimisega tekitatud võimalik kahju – direktiivi põhjendusele 31 tuginedes jäeldas, et tasakaal arvesse võetavate erinevate huvide vahel nõuab, et hüvitise peab rahastama kasutaja, kes põhimõtteliselt saab isikliku kasutamise eesmärgil reproduktsoone teha, see tähendab praktikas kõik selliste seadmete ostjad, millega saab selliseid koopiaid teha²⁰. Seda põhjendust on kinnitatud kohtuotsuses Stichting de Thuiskopie²¹ ning seejärel kasutatud Euroopa Kohtu hilisemates kohtuotsustes.

29. Samas näib mulle, et kohtupraktika sellises tõlgenduses ei ole võetud arvesse ei konteksti, milles need Euroopa Kohtu otsused on tehtud, ega tema põhjenduse ülesehitust kui tervikut. Kui teatava õigusküsimuse lahendamiseks soovitakse tugineda varasemale Euroopa Kohtu praktikale, ei tohiks otsida selles kohtupraktikas kontekstist väljakistud lõike, mis võivad teatavat väidet toetada²², vaid tuleks teha kindlaks selge ja järjepidev suundumus kohtupraktikas, võttes arvesse ka selle arengut, ning tehes seejärel kindlaks, kas nimetatud suundumusele tuginedes saab lahendada uusi kohtuvaidlusi.

30. Selles osas tuleb pidada meeles, et nagu Ametic, Hispaania, Soome ja Norra valitsus ning komisjon õigesti märgivad, puudutavad Euroopa Kohtu poolt isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandi eest hüvitise maksmist käsitlevad kuni käesoleva ajani tehtud otsused vastava hüvitise sellise tasuga rahastamise süsteemi, mida nõutakse sisse seadmetelt, mille abil saab selliseid koopiaid teha, ning nende otsuste eesmärk on olnud lahendada taolise süsteemi toimimisega seotud probleeme.

31. Nii puudutas kohtuotsus Padawan, milles Euroopa Kohus töötas selle põhjenduse välja esimest korda, seda, kas tasu saab nõuda sisse seadmetelt, mida seetõttu, et need on mõeldud üksnes kutsealaseks kasutamiseks, ei saa isikliku kasutamise eesmärgil reproduktsoonide tegemise otstarbel kasutada²³. Selle probleemi lahendamiseks esitas kohtuasjas Padawan eelotsusetaotluse esitanud kohus rea küsimusi, mille põhjal Euroopa Kohus selgitas hüvitise elektroonikaseadmetelt sissenõutava tasu rahastamissüsteemi loogika lahti. Kohtuotsuses Padawan ei piirdunud Euroopa Kohus selle määramisega, et hüvitama – sarnaselt tasu maksmisega – on kohustatud potentsiaalne kasutaja, vaid jätkas põhjendust, nentides, et praktikas ei maksa tasu/hüvitise otseselt mitte kasutajad, vaid elektroonikaseadmete tootjaid või müüjad, kes kannavad selle tasumise kohustuse seejärel üle ostjatele – kasutajatele²⁴.

20 — Kohtuotsus Padawan (C-467/08, EU:C:2010:620, punktid 38–45).

21 — C-462/09, EU:C:2011:397, punktid 23–29 ja resolutsiooni punkt 1.

22 — On tõesti võimalik leida sellest ka argumente põhikohtuasja kaebajate esitatud väitele vastupidise väite toetuseks, nagu kohtuotsuse Padawan punkt 37, mille kohaselt tunnustab direktiiv 2001/29 sõltumata sellest, et õiglase hüvitise mõistet ennast tuleb tõlgendada ühetaoliselt, liikmesriikide „pädevust määrata kindlaks õiglase hüvitise vormi, rahastamise üksikasjad, sissenõudmise ning suuruse”, või kohtuotsuse Stichting de Thuiskopie punkt 23, mille kohaselt „tuleb tõdeda, et direktiivi 2001/29 regulatsioonist ei selgu otsesõnu, kes peab seda hüvitist maksuma, mistõttu on liikmesriikidele antud lai kaalutusõigus selle kindlaksmääramisel, kes peab selle õiglase hüvitise katma (kohtujuristi kursiv).

23 — Vt põhikohtuasja kirjeldusega ja eelotsusetaotluse esitanud kohtu kahtlustega seoses kohtuotsus Padawan (C-467/08, EU:C:2010:620, punkt 17) ja kohtujurist Trstenjaki ettepanek selles kohtuasjas (C-467/08, EU:C:2010:264, punkt 21).

24 — Kohtuotsus Padawan (C-467/08, EU:C:2010:620, punktid 46–49).

32. Minu arvates ongi see määrava tähtsusega asjaolu, mis võimaldab vastata küsimusele, kas põhimõte „kasutaja-maksja” on üldiselt kohaldatav kõigile õiglase hüvitise rahastamise süsteemidele või üksnes tasusüsteemile.

33. Esmapilgul võib see, et Euroopa Kohus on tunnistanud vastuvõetavaks süsteemi, milles tasu nõutakse sisse isikutelt, kes teevad seadmed kasutajatele kättesaadavaks – see tähendab tootjatelt, importijatelt või müüjatelt –, näida mõõndusena, mis on tehtud praktilistel kaalutlustel ning süsteemi õigusliku selguse arvel. Samas aga on see mulje minu hinnangul väär.

34. Nagu ma käesoleva ettepaneku punktides 15 ja 16 põgusalt mainisin, on isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erand autoriõiguses eksisteerinud palju kauem kui igasugune selle erandi alusel hüvitise maksmise idee ning põhimõtteliselt toimub teose kasutamine selle raames tasuta. Alles selliste tehniliste vahendite saabumisega, mis võimaldavad üksikisikutel suurel hulgal ja minimaalse kuluga teha autoriõigusega kaitstud teostest koopiaid (tegemist on peamiselt reprograafiaga ning heli, hiljem ka kujutise salvestamisega magnetribal), on ilmnenud massilise isikliku kasutamise eesmärgil reprodutsioonide tegemisega õiguste omajatele tekitatud kahju probleem.

35. Seda probleemi ei saa lahendada otse kasutajatelt sissenõutava tasuga nii seetõttu, et võimatu on tõhusalt kontrollida erasfääris tehtud teoste kasutamist, kui ka selle sfääri põhiõigustega kaitstud olemuse tõttu. Pealegi muudaks taoline tasu isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandi sisutihjaks. Kui õiguste omaja saaks nõuda kasutajalt mis tahes makse tegemist, ei oleks enam tegemist erandiga nimetatud omaja ainuõiguse suhtes, vaid ainuõiguse tavapärase kasutamisega.

36. Nii on paljudes riikides kehtestatud kaitstud teostest koopiaid teha võimaldavatel andmekandjatelt ja seadmetelt sissenõutava tasu süsteem. Tegemist ei ole üksnes kasutajatelt isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandi kasutamise eest sissenõutava makse kogumise süsteemi praktilistel kaalutlustel tehtud lihtsustusega, vaid täielikult iseseisva süsteemiga, mis on loodud selleks, et heastada sellist liiki kopeerimise arengust tulenevaid õiguste omajate huve kahjustavaid tagajärgi.

37. Euroopa Kohus on sedastanud, et see süsteem on põhimõtteliselt direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 2 punktiga b kooskõlas, kui tasu majandusliku koormuse saab lõppastmes seadme ostjale üle kanda. Kui Euroopa Kohus on sellele järeldusele jõudmiseks tuginenud põhimõttele, mille kohaselt hüvitama on kohustatud kasutaja, kes saab isikliku kasutamise eesmärgil reprodutsioone teha, see tähendab füüsiline isik, kes on ostanud selliste koopiate tegemist võimaldava seadme, siis on see kõnealustelt seadmetelt sissenõutava tasu süsteemi siiski üksnes teoreetiline alus.

38. Seda tõlgendust kinnitab Euroopa Kohtu poolt välja töötatud ja kasutatud „kasutaja-maksja” reegli sisu kui selline. Selle reegli kohaselt tuleb kasutajat „põhimõtteliselt” käsitada kui hüvitama kohustatud isikut²⁵. Reservatsioon „põhimõtteliselt” näitab minu arvates selgesti, et tegemist on teoreetilise põhimõttega, mida „praktilikas” rakendatakse alati elektroonikaseadmetelt sissenõutava tasu süsteemis.

39. See teoreetiline alus on võimaldanud Euroopa Kohtul seejärel määrata kindlaks teatavad reeglid tasusüsteemi toimimise kohta. Nii välistas Euroopa Kohus kohtuotsuses Padawan võimaluse nõuda tasu sisse seadmetelt, mida ei saa isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimiseks kasutada. Kohtuotsuses Stichting de Thuiskopie tuletas ta sellest reegli, mille kohaselt tuleb tasu maksta seadme lõppkasutaja elukoha liikmesriigis. Kohtuotsuses Copydan Båndkopi tunnustas ta tasu sissenõudmist kolmandatele isikutele kuuluvate seadmete abil tehtud koopiate eest²⁶.

25 — Vt eelkõige kohtuotsused Padawan (C-467/08, EU:C:2010:620, punkt 45) ja Stichting de Thuiskopie (C-462/09, EU:C:2011:397, resolutsiooni punkt 1).

26 — Kohtuotsus Copydan Båndkopi (C-463/12, EU:C:2015:144, resolutsiooni punkt 8).

40. Kuna põhimõtet, et hüvitama on kohustatud kasutaja, ei saa käesoleva ettepaneku punktis 35 nimetatud põhjustel täht-tähelt aga kohaldada, ei oma see iseseisvat õiguslikku jõudu. See saab isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandi eest makstava hüvitise rahastamise süsteemis toimida üksnes direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 2 punkti b alusel, nagu Euroopa Kohus on seda tõlgendanud, koopiade tegemiseks kasutatavalt seadmetelt sissenõutava tasu kaudu. Euroopa Kohtu vastava kohtupraktika tõlgendamisel ilmneb, et see põhimõte ei ole kunagi iseseisev õiguslik sedastus, vaid sellise põhjenduse üks element, milles jõutakse tasusüsteemi kinnitamiseni. Asjaomase kohtupraktika tõlgendus, millega soovitakse anda sellele põhimõttele laiemat ulatust, mis välistaksid muud rahastamissüsteemid, oleks vastuolus Euroopa Kohtu põhjenduse loogikaga ning väljuks talle esitatud eelotsuse küsimuste raamidest.

41. Nii näib mulle, et Euroopa Kohtu praktika põhjal ei ole isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandi kohta alust järeldada, et liidu õiguses ja täpsemini direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 2 punkti b alusel esineb üldpõhimõte, mille kohaselt peavad hüvitist selle erandi eest tingimata rahastama kasutajad, kes saavad sellele tugineda, mistõttu praktikas on ainus võimalik selle hüvitise rahastamise süsteem elektroonikaseadmetelt sissenõutav tasusüsteem. Peale selle olen arvamusel, et nimetatud tasu ainsa rahastamissüsteemina kindlaks määramine ei ole praeguse tehnoloogilise arenguga seotud praktilistel põhjustel samuti soovitatav.

Tasusüsteemi toimimine ja selle küsitavus digitaalkeskkonnas

42. Tasusüsteem põhines selle sisse viimise ajal eeldusel, et kasutajad, kes on omandanud salvestamist võimaldavaid andmekandjaid ja elektroonikaseadmeid, kasutavad neid tõesti teoste reprodutseerimiseks isikliku kasutamise eesmärgil. Analoogete ajastul peaaegu vastas see oletus tegelikkusele²⁷. Nii jäi isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandi eest makstava hüvitise rahastamiseks mõeldud tasu tegelikult peaaegu just nende kanda, kes said selle erandile tugineda.

43. Digitaaltehnoloogia saabumisega löödi selline maastik põhjalikult segi. Esiteks tähendab digitaaltehnoloogia formaatide konvergentsi. Nüüdsest on kõik – tekst, heli, kujutis – samas digitaalses formaadis ning seda saab seega salvestada sama seadme abil ja samale andmekandjale. Nii saab personaalarvutit ja CD-ROM-i kasutada nii eradokumentide, perekonnafotode, isikliku andmebaasi, e-raamatu, muusikapala või filmiteose salvestamiseks. Teiseks on elektroonikaseadmete väikesemõduliseks muutmine ja hinna langus koos interneti arenguga toonud kaasa märkimisväärsel hulgal olemuselt erasfääri kuuluva ja autoriõigusega mitte reguleeritud infovara tekitamise ja ulatusliku levitamise.

44. Ajal, mil kõik elektroonikaseadmed on tegelikult arvutid, millel on teksti ja audiovisuaalse teabe nii loomise ja salvestamise kui ka paljud muud funktsioonid, muutub eeldus, et sellise seadme ostja teeb tõenäoliselt autoriõigusega kaitstud teostest koopiaid, vägagi küsitavaks. Vastab tõele, et tasusüsteemi õigustab õigusfiktsioon, mille kohaselt elektroonikaseadme ostja kasutab kõiki selle seadme funktsioone, sealhulgas neid, mida saab kasutada teatava infovara kopeerimiseks, mis võib olla autoriõigusega kaitstud. Euroopa Kohus on seda ise kinnitanud²⁸. Samas teab igaüks, kes on kaasaegset elektroonikaseadet kasutanud, mil määral see eeldus ei vasta tõele, küll aga just fiktsioonile.

45. Nimelt võib kasutaja isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise eest makstavat tasu sisaldavat seadet ostes teha nii tohtus koguses selliseid koopiaid kui ka mitte ühtegi sellist ning kasutada seadet kas autoriõigusega mitte reguleeritud infovara tekitamiseks, salvestamiseks või levitamiseks või siis intellektuaalse loominguga üldse mitte seotud eesmärkidel. Nii on võimatu näha ette seda, kuidas

27 — Näiteks Prantsusmaal aastatel 1982 ja 1983 enne isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise eest tasu maksmise ettenägemist läbi viidud uuringud näitasid, et 90% tühjadest audio- ja videokassetidest kasutati autoriõigusega kaitstud teoste koopiade salvestamiseks (vt Astier, H., *op.cit.*, lk 114).

28 — Kohtuotsus Padawan (C-467/08, EU:C:2010:620, punkt 55).

konkreetne kasutaja vastavat seadet tegelikult kasutab. Veel vähem oleme me võimelised hindama, kui tõenäoliselt kasutatakse kindla seadmeliigi teatavat osa isikliku kasutamise eesmärgil reproduktsioonide tegemiseks ning jaotama tasu kõigi sellesse seadmeliiki kuuluvate seadmete vahel hinnangute põhjal ära. Nii sarnaneb tasul põhinev hüvitamissüsteem pigem mutuaalsele süsteemile, milles kõik nende seadmete ostjad koos maksavad suhteliselt väikese tasu, mida seejärel kasutatakse nendest ostjatest üksnes teatava osa tekitatud kahju hüvitamise rahastamiseks²⁹. Mutuaalsust on märgata ka õiguste omajate poolel. Nimelt kogutakse tasust saadav kogu tulu kollektiivse esindamise organisatsioonide poolt kokku ning seejärel jaotatakse see nende organisatsioonide (või teatavates riikides seadusega) kindlaks määratud mudeli alusel kõigi õigustatud isikute vahel. Seega on see süsteem väga kaugel autorile tekitatud kahju tsiviilõiguses klassikalisest hüvitamise süsteemist.

46. Tasusüsteem ei taga ka täielikku ühtsust siseturul. Esiteks, kuna isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erand on üksnes vabatahtlik, ei näe teatavad liikmesriigid seda oma õigussüsteemis ette, ning on ka neid, kes ei ole sätestanud hüvitamissüsteemi³⁰. Teiseks ei nõuta isegi liikmesriikides, kus tasu on ette nähtud, seda sisse ühtlustatud viisil. Mis puhtub määradesse, siis võib see samalaadse seadme eest varieeruda ühest viiekümneni³¹. Sama kehtib tasustamise objekti kohta, kuna seda nõutakse eri liikmesriikides sisse erinevalt seadmeliikidelt.

47. Aina kiirem tehnoloogiline areng esitab isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandi eest tasumise süsteemile uusi väljakutseid³². Kaitstud teostest koopiate tegemist võimaldavatel seadmetel sissenõutav tasu, mis on mõeldud nende koopiatega õiguste omajatele tekitatud kahju hüvitamise rahastamiseks, on eriomane lahendus, mis vastab tehnoloogia arengu teatavale etapile³³. Tehnoloogia edasi arenemisega on tasusüsteemi õiguspärasus ja tõhusus tänasel päeval mitmes liikmesriigis küsitavaks muutunud ning arutletakse selle välja vahetamise lahenduste leidmise üle³⁴. Minu arvates ei ole soovitatav piirata või lausa tõkestada seda arutelu „kasutaja-maksja” põhimõtte nimel, mis – nagu ma juba eespool osutasin – tuleneb praeguses tehnoloogia arengu etapis igal juhul pelgalt õigusfiktsioonist.

Hüvitise rahastamine riigieelarvest

48. Muude võimalike lahenduste seas on isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandi eest makstava hüvitise rahastamine otse riigieelarvest. Komisjoni seisukohtades esitatud teabe põhjal kasutatakse seda rahastamisviisi mitte üksnes Hispaanias, vaid ka Eestis, Soomes ja Norras.

29 — Vt selle kohta Marino, L., „La (discutable) logique de la redevance pour copie privée”, *SJEG*, nr 50, 2010, lk 2346–2349. Vastavalt artiklile Lucas, A., „Les dits et les non-dits de la copie privée”, *Propriétés intellectuelles*, nr 43, 2012, lk 232–239, seadis Euroopa Kohus mutuaalse põhimõtte kohtuotsuses Padawan kahtluse alla, kui ta välistas tasu sissenõudmise kutsealasteks eesmärkideks mõeldud seadmetelt. Samas ei tähenda nende seadmete kasutamine isikliku kasutamise eesmärgil automaatselt seda, et iga kasutaja teeb reproduktsioone isikliku kasutamise eesmärgil. Minu arvates võib seetõttu jätkuvalt käsitada seda mutuaalse süsteemina.

30 — Nimelt mulle teadaolevatel andmetel Bulgaaria Vabariik, Iirimaa, Küprose Vabariik, Luksemburgi Suurhertsogiriik ja Malta Vabariik. Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriik nägi 2014. aastal ette isiklikuks otstarbeks kopeerimise erandi, seadmata sisse hüvitist (The Copyright and Rights in Performances (Personal Copies for Private Use) Regulations 2014). Nimelt leitakse, et õiguste omajatele tekitatud kahju on niivõrd minimaalne, et direktiivi 2001/29 põhjenduse 35 kohaselt tasu maksamise kohustust ei teki. Peale selle on tegemist sellise tarbijate seas levinud praktika legitimeerimisega, millega õiguse omajad on üldsusele suunanud teoste hinna puhul juba arvestanud (vt Cameron, A., „Copyright exceptions for the digital age: new rights of private copying, parody and quotation”, *Journal of Intellectual Property Law & Practice*, 2014, väljaanne nr 9, nr 12, lk 1002–1007).

31 — Vt mh Latreille, A., „La copie privée dans la jurisprudence de la CJUE”, *Propriétés intellectuelles*, nr 55, 2015, lk 156–176, milles on esitatud näide tühja DVD eest nõutava tasu summa kohta erinevates liikmesriikides.

32 — Minu kavatsus ei ole kritiseerida tasusüsteemi, kuna see ei ole käesoleva kohtuasja ese. Seetõttu ei lasku ma selle teema üksikasjadesse. Komisjon osutas oma seisukohtades teatavatele probleemidele. Digitaalajastul seoses tasusüsteemiga tõstatatud mitmeid küsimusi on käsitatud rohkearvulises kirjanduses. Näiteks vt: Latreille, A., *op.cit.*; Majdan, J., ja Wikariak, S., (toim.) „Czy można sprawiedliwie obliczyć opłatę za kopiowanie utworów?”, *Gazeta praena*, 16.9.2015; Sikorski, R., „Jeśli nie opłata reprograficzna to co?”, *Gazeta praena*, 30.9.2015; Still, V., „Is the copyright levy system becoming obsolete? The Finnish experience”, *Tijdschrift voor auteurs-, media- & informatierecht*, 2012/6, lk 250–258; Troianiello, A., „La rémunération de la copie privée à l'épreuve de la révolution numérique”, *Revue Lamy Droit de l'immatériel*, nr 73, 2011, lk 9–14, ja sama autor, „Fluctuat nec mergitur?” Réflexions sur les vicissitudes du dispositif de rémunération de la copie privée”, *Petites affiches*, nr 228, 2011, lk 5. Vt ka F. Castexi 17. veebruari 2014. aasta raport Euroopa Parlamendi õiguskomisjonile isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise eest makstavate tasude kohta (2013/2114(INI)).

33 — Vt käesoleva ettepaneku punktid 16 ja 41.

34 — Sel teemal Soomes peetud arutelu kohta vt Still, V., *op.cit.*

49. Analüüsid selise süsteemi kooskõla direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 2 punktiga b, nagu seda on tõlgendanud Euroopa Kohus, ei tohi seda käsitada tasusüsteemi edasiarendusena, milles üksnes isikliku kasutamise eesmärgil reproduktioone teha saavatele isikutele kohustuseks pandud tasu lihtsalt asendatakse kõigile maksumaksjatele, sealhulgas juriidilistele isikutele pandava maksukohustusega, kes ei saa isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandile tugineda, ning isikutele, kes ei ole ühtki seda tasu kätkevat seadet ostnud.

50. Vastab tõele, et eelarvetulu teenitakse suures osas otsestelt ja kaudsetelt maksudelt, mille tasuvad maksumaksjad tervikuna. Riik kogub neid makse teatava õiguse alusel, mis on alati olnud üks peamisi avaliku võimu teostamise pädevusi. Seejärel otsustab riik oma suveräänsusest tuleneva sama õiguse alusel nii kogutud rahaliste vahendite eraldamise. Seega vastab tõele, et kõik maksumaksjad osalevad riigi kõigi kulude rahastamises. Samas puudub otsene seos teatava maksumaksja makstud maksu ja teatava riigieelarvelise kulu vahel, kuna just eelarve vahendusel see side katkeb. On ainult ühelt poolt maksukogumine ja teiselt poolt eelarve kulud. Erinevad eelarve tulud ei ole eraldatud konkreetsete kulude katteks, ning samuti ei saa maksumaksja keelata seda, et „tema” raha määratakse teatava kulu rahastamiseks.

51. Mis täpsemini puutub käesolevasse kohtuasja, siis ei ole seega seost ühelt poolt maksumaksjate – sealhulgas nende, kes nagu juriidilised isikud ei saa isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandile tugineda – tasutud maksude ja teiselt poolt selle erandi eest makstava hüvitise riigieelarvest rahastamise vahel. Teisiti oleks see üksnes siis, kui selle rahastamiseks kehtestataks konkreetne maks või lõiv, mis ei ole aga põhikohtuasjas käsitletavas Hispaania süsteemis nii.

52. Minu arvates ei ole hüvitise rahastamine riigieelarvest seega vastuolus Euroopa Kohtu poolt kohtuotsuses Padawan³⁵ käsitletud põhimõtetega, kuna selle puhul ei laiendata tasu kohaldamisala kõigile maksumaksjatele, vaid tegemist on rahastamissüsteemiga, mis põhineb muul loogikal. Samuti ei näe ma, mis küsimuses võiks see süsteem olla vastuolus direktiivi 2001/29 sõnastusega. Nimelt ei reguleeri see direktiiv isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandi eest makstava hüvitise rahastamise viisi, eeldusel, et see hüvitis on õiglane. Viimati nimetatud punkti käsitletakse teise eelotsuse küsimuse analüüsi raames.

Vastus esimesele küsimusele

53. Eeltoodut arvestades teen ettepaneku vastata esimesele küsimusele, et direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 2 punkti b tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus asjaomases sättes nimetatud õiglase hüvitise rahastamine riigieelarvest.

Teine küsimus

54. Teise küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada, kas direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 2 punkti b tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus see, kui vastavas sättes nimetatud hüvitise summa määratakse eelarvevahendite piires igaks eelarveaastaks eelnevalt kindlaks, võtmata selle summa määramisel arvesse õiguste omajate kantud kahju hinnangulist suurust. Selle küsimuse siseriiklik õiguslik ja faktiline kontekst on järgmine.

35 — C-467/08, EU:C:2010:620.

55. Esiteks mis puutub õiguslikku konteksti, siis näevad kuninga dekreetseadus 20/2011³⁶ ning kuninga dekreet 1657/2012³⁷ ette, et isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandi eest makstav hüvitis arvutatakse õiguste omajatele põhjustatud hinnangulise kahju alusel. Samas määratakse kuninga sama dekreeidi 1657/2012³⁸ kohaselt hüvitise summa kindlaks ministri määrusega „igaks eelarveaastaks ette nähtud eelarvevahendite piires”. Olgu meenutatud, et põhikohtuasjas on tühistamiskaebuse ese just kuninga dekreet 1657/2012. Seega ei jaga ma komisjoni kahtlust seoses teise eelotsuse küsimuse asjakohasusega põhikohtuasja lahendamisel. Nimelt peab eelotsusetaotluse esitanud kohus juhul, kui ta peab hindama kuninga dekreeidi 1657/2012 kehtivust, tegema seda nii seoses siseriikliku õigusega, mida meie siin ei käsitle, kui ka liidu õigusega.

56. Teiseks, mis puutub faktilisse konteksti, siis väidavad põhikohtuasja kaebajad, et riigieelarvest rahastatud hüvitise kehtestamisele järgnenud aastatel oli selleks hüvitiseks eelarveaastal 2013 ette nähtud summa veidi enam kui 8,6 miljonit eurot ja eelarveaastal 2014 5 miljonit eurot, samas kui õiguste omajatele tekitatud kahju oli hinnanguliselt vastavalt 18,7 miljonit ja 15,2 miljonit eurot.

57. Seega tuleb analüüsida, kas direktiivi 2001/29 kohaselt on liikmesriigil, kes otsustab kehtestada isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandi ja rahastada selle erandi eest makstavat hüvitist riigieelarvest, õigus piirata selle hüvitise summat nii, et see ei kata kogu ega ka mitte suuremat osa õiguse omajatele selle erandiga hinnanguliselt tekitatud kahjust.

58. Sellele küsimusele vastamiseks tuleb viidata isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandit käsitlevale Euroopa Kohtu praktikale³⁹. Leian, nagu esimese küsimuse analüüsimisel märgitud, et niivõrd, kuivõrd see kohtupraktika puudutab isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandi eest makstava hüvitise rahastamise viisi, on see kohtupraktika asjakohane üksnes tasusüsteemi puhul. Seevastu tulemusega – see tähendab hüvitise seadusandja poolt soovitud mõjuga – seotud kohtupraktikast tulenevad põhimõtted on selle hüvitise rahastamise viisist sõltumatud ning neid võib muude vahendite arvelt rahastatavale hüvitisele seega üle kanda.

59. Sellest kohtupraktikast tuleneb esiteks, et direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 2 punktis b esitatud õiglase hüvitise mõiste on liidu õiguse autonoomne mõiste⁴⁰. Seda mõistet moodustavat kahte sõna tuleb kõikides liikmesriikides tõlgendada ühetaoliselt. Täpsemini, mis puutub sõnasse „õiglane”, siis ei ole liikmesriigil õigust käsitada õiglasena hüvitist, mis ei vasta teatavatele, eelkõige Euroopa Kohtu praktikas direktiivi 2001/29 eelnimetatud sätte tõlgendamise kohta ette nähtud kriteeriumidele.

60. Teiseks on sedastatud, et isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandiga peab kaasnema selle erandiga õiguste omajatele tekitatud kahju hüvitamise süsteem⁴¹. Nii tuleb õiglast hüvitist käsitada kui vastutatu õiguste omajate kantud kahju eest ning seda tuleb arvutada nimetatud kahju põhjal⁴².

61. Lõpuks ja kolmandaks on isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandiga tekitatud kahju hüvitamise kohustus selline kohustus, mis lasub vastava erandi kehtestanud liikmesriigil⁴³.

36 — 10. lisasäte, punkt 3.

37 — Artikli 3 teine lõik. Vt käesoleva ettepaneku punkt 8.

38 — Artikli 3 esimene lõik. Vt käesoleva ettepaneku punkt 8.

39 — Vt osutatud kohtupraktika, eelkõige käesoleva ettepaneku 15. joonealune märkus.

40 — Kohtuotsus Padawan (C-467/08, EU:C:2010:620, punkt 37).

41 — *Ibidem* (punkt 39).

42 — *Ibidem* (punktid 40 ja 42).

43 — Kohtuotsus Stichting de Thuisakopie (C-462/09, EU:C:2011:397, punktid 34 ja 39).

62. Selline liikmesriik ei täida seega direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 2 punktist b tulenevat kohustust, kui ta ei näe ette süsteemi, mis tööpoolest hüvitab isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise tõttu õiguste omajatele tekitatud kahju määral, mida nimetatud liikmesriigis kehtivate normide järgi hinnatakse. Seda hüvitist peab seega tingimata arvutama hinnangulise kahju põhjal ning selle suhtes ei tohi eelnevalt madalamaid piirmäärasid kehtestada.

63. Süsteemis, mis põhineb isikliku kasutamise eesmärgil reproduktsioonide tegemist võimaldavatel seadmetel sissenõutaval tasul, võib asuda seisukohale, et õiguste omajatele tekitatud kahju vastab vähemalt osaliselt müüdü seadmete arvule. Tasuna sissenõutava summa varieerumine ei sea seega kahtluse alla hüvitise õiglast olemust direktiivi 2001/29 tähenduses, kuna selle varieerumine peegeldab kahju summat.

64. Süsteemis, milles hüvitist rahastatakse otse riigieelarvest, ei mängi see automaatne varieerumine rolli. Õiguste omajatele ülekantav summa peaks seega põhimõtteliselt vastama viimastel isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise erandi tõttu hinnanguliselt tekkinud kahju summale.

65. Selles osas ei veena mind Hispaania valitsuse esitatud argumendid, mille kohaselt isikliku kasutamise eesmärgil reproduktsioonide tegemise eest makstava hüvitise maksmiseks ette nähtud vahendite piiramine sõltumatult hinnangulisest õiguste omajatele tekitatud kahju summast on eelarveplaneerimise süsteemile omane.

66. Esiteks tulenevad kaasaegses riigis enamik eelarve kuludest seaduses ette nähtud kohustustest, ilma et nende kulude täpne summa oleks rahastamist ettenägeva seaduse vastu võtmise ajal ettenähtav. Siiski ei ole õiguspäraselt võimalik jätta need maksed tegemata ning eelarvesüsteem kätkeb tehnilisi võtteid, mis võimaldavad neid kohustusi täita.

67. Teiseks, kuigi vastab tõele, et eelarve kulud peavad olema eelnevalt ette nähtud, peab nende ettenägemine toimuma täpsete ja usaldusväärsete andmete põhjal. Selleks on muu seas võimalik tugineda eelmise eelarveaasta analoogse kulu summale⁴⁴.

68. Mis aga puutub sama valitsuse esitatud jätkusuutliku eelarvepoliitika põhimõttel rajanevasse argumenti, siis piisab, kui meenutada, et seesama põhimõte nõuab mis tahes uue õigusakti majandusliku ja eelarvealase mõju uurimist. Kui selline uuring oleks enne isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise eest makstava hüvitise rahastamise süsteemi muutmist läbi viidud, oleksid Hispaania ametiasutused teadnud, milline summa on õiglase hüvitise maksmise tagamiseks vajalik.

69. Seega on minu arvates täiesti võimalik tagada õiglase hüvitise direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 2 punkti b tähenduses, nagu seda sätet on Euroopa Kohus kõnealuse hüvitise riigieelarvest rahastamisega seoses tõlgendanud. Samas ei tohiks sellele hüvitisele eelnevalt seada jäika piirmäära tasemel, milles ei ole piisavalt võetud arvesse õiguste omajatele tekitatud kahju summat, nagu seda asjaomase liikmesriigi õiguses kehtivate eeskirjade järgi hinnatakse.

70. Seetõttu tuleb teisele küsimusele vastata, et direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 2 punkti b tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus see, kui asjaomases sättes nimetatud hüvitise summa määratakse igaks eelarveaastaks eelarvevahendite piires eelnevalt kindlaks, võtmata kindlaksmääramisel arvesse õiguste omajate kantud kahju hinnangulist suurust.

44 — Tuues kõige lihtsama näite, oleks juhul, kui isikliku kasutamise eesmärgil reprodutseerimise eest makstava hüvitise rahastamiseks Hispaania 2014. aasta riigieelarves mõeldud summa oleks arvutatud 2013. aastal hinnatud kahju põhjal (meenutan, et see oli 18,7 miljonit eurot), oleks see võimaldanud mitte üksnes katta 2014. aasta hinnangulise kahju (15,2 miljonit eurot), vaid ka tekitada jäägi.

Järeldus

71. Neil põhjustel teen Euroopa Kohtule ettepaneku vastata Tribunal Supremo (kõrgeim kohus) esitatud eelotsuse küsimustele järgmiselt:

1. Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. mai 2001. aasta direktiivi 2001/29/EÜ autoriõiguse ja sellega kaasnevate õiguste teatavate aspektide ühtlustamise kohta infoühiskonnas artikli 5 lõike 2 punkti b tuleb tõlgendada nii, et sellega ei ole vastuolus asjaomases sättes nimetatud õiglase hüvitise rahastamine riigieelarvest.
2. Direktiivi 2001/29 artikli 5 lõike 2 punkti b tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus see, kui asjaomases sättes nimetatud hüvitise summa määratakse igaks eelarveaastaks eelarvevahendite piires eelnevalt kindlaks, võtmata kindlaksmääramisel arvesse õiguste omajate kantud kahju hinnangulist suurust.